Humanitarinių ir socialinių mokslų filosofija

EMILIO BETTI *VERSUS* HANSAS-GEORGAS GADAMERIS: HERMENEUTINIO PRASMĖS SUPRATIMO DILEMA

Arūnas Mickevičius
Vilniaus universiteto Filosofijos katedra
Universiteto g. 9/1, LT-01513 Vilnius
Tel. (8 5) 266 7616
El. paštas: arunas.mickevicius@fsf.vu.lt

Straipsnio tikslas – apibrėžti Emilio Betti vartojamas sąvokas, eksplikuoti pagrindines jo metodinės hermeneutikos nuostatas, nurodyti esmines jam rūpimas hermeneutinių tyrimų problemas ir išryškinti Betti „metodinės hermeneutikos" bei Hanso Georgo Gadamerio „filosofinės hermeneutikos" esminius skirtumus ir nesutarimus. Betti priėjo kaltinamąją išvadą, kad Gadameris interpretuojamojo autoriaus objektyvią reikšmę pavertė interpretuojančiojo subjektyviu ir istoriškai kintančiu reikšmingumu, atvedusiu į reliatyvizmą. Straipsnyje pirmiausia įrodinėjama, kad autoriaus arba „objekto autonomijos" prasminis krūvis prieš Betti valią dėl „perimančio rūpinimosi" pranyksta ir persikelia į interpretatoriaus, kuris yra įsigyvenęs į objektyvumą, sąmonės plotmę. Taip jis tampa priklausomas nuo interpretatoriaus rekonstruojančių užmojų, kuriuos lydi tam tikri metodologiniai sumanymai. Kai Betti pabrėždamas „objekto autonomijos" svarbą teigė, jog „svetimos dvasios" objektyvumas pasiekiamas per interpretatoriaus kongenialų įsigyvenimą į ją – Aš įsigyvenimą į Tu, – jis tam tikru atžvilgiu „svetimai dvasiai" ne suteikė objektyvųjį „svorį", bet jį atėmė. Kitaip tariant, ne sustiprino, bet susilpnino dvasios autonomiją. Antra, nepagrįsta laikoma Betti išvada, kad gadameriškasis interpretatorius, remdamasis „pilnaties numatymu", užgrobia tiesos monopoliją, kuri jam tampa jei ne nuosavybe, tai kontrolės instancija. Trečia, nepagrįsta laikoma Betti išvada, jog Gadamerio „filosofinė hermeneutika" paneigia „objekto autonomiją" ir todėl veda prie reliatyvizmo. Gadamerio „filosofinė hermeneutika" numato teksto prasminio turinio autonomiją – ne tik interpretatoriaus, bet ir kūrybos autoriaus bei pirminio skaitytojo atžvilgiu. Ketvirta, teigiama, jog Gadamerio hermeneutinio supratimo efektas yra tas, kad jis ne subjektyviai iškreipia prasmės ar tiesos objektyvumą, kaip norėjo parodyti Betti, bet išskleidžia ir apnuogina interpretacijos subjektyvumą – kaip teisėtą arba neteisėtą – to, kas buvo parašyta ar pasakyta, atžvilgiu.

***Pagrindiniai žodžiai**: interpretacija, supratimas, prasmė, E. Betti „metodologinė hermeneutika", H. G. Gadamerio „filosofinė hermeneutika".*

Italų kilmės teisės istorikas ir filosofas Emilio Betti (1890–1968) šiandien yra žinomas kaip autorius, detaliai išplėtojęs vadinamąją *metodologinę hermeneutiką*. Su savo juridinės hermeneutikos ir humanitarinių mokslų hermeneutinės metodologijos tyrinėjimais jis skaitytojus supažindino kapitaliniame dviejų tomų veikale *Bendroji interpretacijos teorija* (1955)[1]. Tarp vokiškai kalbančių

[1] E. Betti, *Teoria generalle della interpretazione*, 2 t., Milano, 1955.

skaitytojų didesnio populiarumo sulaukė vokiečių kalba parašytas jo veikalas *Hermeneutika kaip bendroji dvasios mokslų metodologija* (1962)[2]. Šį Betti veikalą, kuris pasirodė dviem metais vėliau nei Gadamerio *Tiesa ir metodas* (1960), būtų galima laikyti *metodologinės hermeneutikos* manifestu. Jame Betti aistringai polemizavo su Gadamerio „filosofine hermeneutika" ir jai artima Rudolfo Bultmanno teologine hermeneutika. Martino Heideggerio, Bultmanno ir Gadamerio teorines pozicijas jis įvertino kaip „subjektyvistines" ir „reliatyvistines". Betti nepasitenkinimą sukėlė Gadamerio siekis atsiriboti nuo tradicinės hermeneutikos ir metodologinės sąmonės kognityvistinių pretenzijų į objektyvią tiesą. Jis manė, kad Gadamerio įvesti principai suformavo tokią interpretacijos sampratą, kuri nepageidaujamai delegitimavo objektyvų humanitarinių mokslų supratimą.

Šiame straipsnyje bus siekiama: 1) apibrėžti Betti vartojamas sąvokas, eksplikuoti pagrindines jo metodinės hermeneutikos nuostatas, nurodyti esmines jam rūpimas hermeneutinių tyrimų problemas ir 2) išryškinti Betti metodinės hermeneutikos ir Gadamerio filosofinės hermeneutikos esminius skirtumus ir nesutarimus.

Prasmę teikiančios formos, interpretacija ir supratimas

Betti tikslas – išplėtoti hermeneutikos teoriją, kurią jis traktavo kaip bendrą, visuotinę dvasios mokslų metodologiją. Šios metodologijos centrine ašimi tampa *interpretacijos* kategorija. Interpretaciją Betti siūlė suprasti kaip pažintinę procedūrą, kurios tikslas – supratimas. Interpretacijos objektas yra „svetima dvasia" (Fremde Geist). Sekdamas Wilhelmo Dilthey'aus nuostata, priešinančia *supratimą* (Verständnis) ir *aiškinimą* (Erklärung) kaip dvi skirtingas dvasios ir gamtos mokslų pažinimo strategijas, Betti pabrėžė, kad „dvasios moksluose objektyvumas turi kitokią prasmę nei gamtos moksluose, kuriuose mes turime reikalą su objektu, esmingai skirtingu nuo mūsų pačių" (Betti 1962: 21). Kitaip tariant, gamtos moksluose pažįstamas objektas skiriasi nuo dvasios mokslų interpretacijos objekto: čia jis – „svetima dvasia", kitas subjektas, kuris, nebūdamas gamtiniu daiktu tarp daiktų, kaip pašnekovas kreipiasi į interpretatorių (suprantantįjį) teikdamas ir išsakydamas vienokią ar kitokią prasmę, o interpretatoriaus uždavinys yra atpažinti šios svetimybės numanomą objektyvią prasmę. Tačiau, pasak Betti, būtina ryžtingai atmesti išvadą, kad dvasios moksluose neįmanoma griežta perskyra tarp pažįstančiojo subjekto ir jo objekto, arba kad istorinių fenomenų „būtis savaime" (Ansichsein) kaip objektyvybė yra tik paties objektyvuojančiojo proto fantomas ar iliuzija, kad objektyvumas legitimus tik ir tik gamtos moksluose, o istoriniuose dvasios moksluose jis neįmanomas[3].

Minėjome, kad interpretacijos objektas yra „svetima dvasia". Tačiau ji save prasmingai išreiškia, išsako ar pateikia ne bet kaip, o vienokia ar kitokia forma. Tokias

[2] Betti, E. *Die Hermeneutik als algemeine Methodik der Gaisteswissenschaften*. Tubingen, 1962.

[3] Betti nesutinka su Bultmanno teze, jog „neįmanomas istorinio pažinimo objektyvumas". Neįmanoma pažinti istorinių fenomenų jų pačių būtyje savaime (Ansichsein); istorinių fenomenų būtis savaime yra tik objektyvuojančiojo mąstymo, kurį Bultmannas stengėsi peržengti, rezultatas. Betti polemika su Bultmannu yra ir polemika su Gadameriu, kuris taip pat pasisakė prieš galimybę objektyviai nustatyti vieno ar kito istorinio artefakto prasmę.

formas, kuriose yra „įsikūnijusi“ ir kartu objektyvuojasi „svetima dvasia“, Betti vadino *prasmę teikiančiomis formomis* (Sinnhaltige Formen). Todėl būtų tiksliau sakyti, kad interpretacijos objektas greičiau yra ne „svetima dvasia“, bet pati „prasmę teikianti forma“, kurioje objektyvuojasi tam tikra „svetima dvasia“ ir taip tampa prieinama kitai – suprantančiojo – „dvasiai“. Betti teigė: „Kad ir kur mes susidurtume su prasmę teikiančiomis formomis, kuriomis mums kalba kita dvasia, mūsų interpretacijos jėgai iškyla tikslas įspėti (zu erraten) šių formų prasmę. Nuo trumpalaikės šnekos (flüchtenden Rede) iki sustingusio dokumento ir nebylaus paminklo (Überbleibsel), nuo rašto iki šifro ir meninio simbolio, nuo artikuliuotos kalbos (Sprache) iki figūratyviai – vaizdingo (figurlich-bildenden) ar muzikinio (tondichtenden) pateikimo (Darstellung), nuo aiškinimo iki aktyvios elgsenos, nuo veido išraiškos iki laikysenos būdų ir charakterio tipų – žodžiu, visa tai, ką mūsų dvasia geba suvokti iš svetimos dvasios, reikalauja ir laukia iš mūsų supratimo“ (Betti 1962: 7).

„Prasmę teikiančiai formai“ yra svarbūs du aspektai, kuriuos, kaip vėliau parodysime, Betti metodologiškai priskyrė pirmiems dviem vadinamosios interpretacijos „kanonams“. Pirma, formaliu aspektu ji yra apibrėžiama kaip „vieningas struktūrinis sąryšingumas, kuriame daugelis suvokiamų elementų yra vienas su kitu susiję“; be to, šis sąryšingumas privalo tinkamai savyje išsaugoti (išlaikyti) įspaudą dvasios, kuri įsteigė šį sąryšingumą ir pati jame yra įkūnyta (Betti 1962: 8). Antra, ontologiniu aspektu „prasmę teikiančiai formai“ Betti priskyrė prasmės *prezentacijos funkciją*, arba kitaip – *pateikimo funkciją* (Darstellungsfunktion). Būtent dėl šios funkcijos „prasmę teikiančios formos“ ir gali tapti interpretacijos, vedančios prie supratimo, objektu. Toliau Betti atkreipė dėmesį į subtilų ir svarbų dalyką, susijusį su pačiu vienokios ar kitokios prasmės raiškos būdu: minima „prezentacijos funkcija“ gali būti tiesioginė arba netiesioginė (unmittelbare oder mittelbare). Hermeneutikos teorijoje, pasak jo, būtina aiškiai skirti a) tiesioginę, betarpišką prasmę teikiančios formos prezentacijos funkciją nuo b) netiesioginės, implikatyvios prasmę teikiančios formos prezentacijos funkcijos. Prasmę teikiančios formos prezentacijos funkcijos gali būti skirtingos. Kitaip tariant, prasmę teikiančios formos gali tiesiogiai ir betarpiškai išreikšti prasmę (istoriniai liudijimai, įvairiausi tekstai, kai kurie meno kūriniai ir pan.), bet prezentacijos funkcija gali būti ir implikatyvi, nenurodanti į prasmę tiesiogiai: tokie yra žmonių atliekami veiksmai, neturintys jokio komunikatyvaus tikslo, istoriniai įvykiai, archeologinės iškasenos, socialinės institucijos ir sistemos ir t. t.). Pavyzdžiui, kai skaitome ir norime suprasti tekstą, tai dažniausiai, nors nebūtinai, susiduriame su tiesiogine, betarpiška prasmės prezentacijos funkcija: į prasmę intencionaliai nurodoma, jos raiška yra neatsiejama nuo autoriaus sąmoningo minties plėtojimo ir pan. Ir priešingai, kultūriniai-istoriniai ženklai ar įvykiai tokia sąmoninga prezentacijos funkcija nepasižymi. Kaip matome, supratimo uždavinys – „suprasti prarastus žmogiškuosius pėdsakus“, paliktus mums kitos, „svetimos dvasios“ (Betti 1962: 7), o šio uždavinio pasiekimas yra neatsiejamas nuo „prasmę teikiančių formų“ interpretacijos. Todėl, kaip taikliai pažymi J. Grondinas, „čia supratimas yra dvasinis procesas, kurio

tikslas yra suvokti svetimą dvasią [...] Prie svetimos dvasios negalima prisiliesti tiesiogiai, o tik aplinkkeliu per prasmę teikiančias formas arba objektyvacijas, per kurias ji tapo prieinama pažinimui. Prasmę teikiančios formos yra čia itališkųjų forma *rappresentativa* vertimas“ (Grondin 2003: 211).

Siekiant dar labiau išryškinti Betti metodologinės hermeneutikos savitumą, būtų privalu atkreipti dėmesį į šiuos svarbius dalykus:

1) *Interpretacija ir supratimas*. Reikėtų iškelti klausimą: Kaip jis apibūdino sąvokų „interpretacija“ (Auslegung) ir „supratimas“ (Verständnis) tarpusavio ryšį? Betti manymu, interpretacijos procesas privalo būti skirtas supratimo metodologinei problemai spręsti. Remdamasis skirtumu tarp veiksmo ir rezultato, interpretaciją jis siūlė suprasti kaip „veiksmą, kurio pasiekimas (Erfolg) arba tikslingas rezultatas yra supratimas“ (Betti 1962: 11). Supratimas – tai interpretacijos rezultatas. Taip galvodamas Betti vis dar laikėsi tradicinėje hermeneutikoje susiformavusios nuostatos, kur *interpretatio* funkcionavo kaip priemonė pasiekti *intelligere*. Pavyzdžiui, skaitant religinius ar klasikinius filologinius tekstus ir susidūrus su nesu*(si)*pratimu tiesiog buvo siūloma į pagalbą pasitelkti jau ankstesnių sėkmingų tekstų interpretacijos praktikų suformuotas tam tikras interpretacijos taisykles, kurios turėtų tikslingai atvesti prie galimo supratimo. Remiantis šia Betti siūloma interpretacijos ir supratimo ryšio traktuote būtų galima konstatuoti pirmąjį Betti ir Gadamerio (sekančio Heideggerio pėdomis) nuostatų skirtumą. Heideggeris teigė: „Štai-būtis (Dasein) kaip supratimas apmeta savo būtį į galimybes. Ši suprantanti *būtis link galimybių* yra gebėjimas būti. [...] Supratimo apmetimas turi savo galimybę save formuoti (sich auszubilden). Supratimo formavimąsi (Ausbildung) mes vadiname *interpretacija*. Joje supratimas suprasdamas pasisavina tai, kas suprasta. Interpretacijoje supratimas tampa ne kažkuo kitu, o pačiu savimi. Ne supratimas atsiranda per interpretaciją, bet priešingai: interpretacija yra egzistenciškai grindžiama supratime. Interpretacija nėra žinių į(si)gijimas apie tai, kas suprantama, bet yra to, kas suprantama, išplėtojimas pagal supratime apmestas galimybes“ (Heidegger 2001: 148). Remiantis Heideggeriu reikėtų atmesti Betti minimą teleologinį interpretacijos ir supratimo ryšį. Pirminiu jam tampa supratimas, o interpretacija imama suvokti tik kaip šio jau turimo supratimo tolesnė projekcija, kultivavimas, išplėtojimas, formavimas. Panašiai interpretacijos ir supratimo sąveiką nusako ir Gadameris: „Interpretacija yra supratimo įvykdymo būdas“[4] (Gadamer 1990: Bd.1, 392). Ir dar: „Supratimas visada yra interpretacija ir todėl interpretacija yra supratimo eksplikatyvi forma“ (Gadamer 1990: Bd.1, 312). Be to, pasak Heideggerio, suprantantis kokio nors dalyko interpretavimas negali būti be prielaidų: „kiekviena kažko kaip kažko interpretacija esmingai remiasi išankstiniu ketinimu, išankstiniu numatymu ir išankstiniu numanymu“[5] (Heidegger 2001: 150). Gadameris perėmė šią heidegerišką struktūrą ir – priešingai nei Betti norėtųsi – teigė, kad prasmės supratimas niekada negali būti neparemtas „išankstiniu sprendimu“ (Vorurteil).

2) *Interpretacija kaip „kūrybos proceso inversija ir persikėlimas į svetimą subjek-*

[4] „Die Vollzugsweise des Verstehens ist die Auslegung.“

[5] „Die Auslegung von Etwas als Etwas wird wesenhaft durch Vorhabe, Vorsicht und Vorgriff fundiert.“

tyvumą“. Kaip Betti įsivaizdavo interpretacijos procesą, kurio tikslas – pasiekti supratimą? Supratimas yra trinaris procesas: a) interpretuojantis subjektas, b) pats produktyvus, kūrybinis subjektas, t. y. „svetima dvasia“ ir c) „prasmę teikiančios formos“, kuriose „svetima dvasia“ objektyvuojasi ir taip kreipdamasi į interpretuojantįjį iš jo imperatyviai reikalauja objektyvaus supratimo. Kitaip tariant, interpretacijos procese susiduriame, viena vertus, su interpretuojančiu subjektu, kita vertus, – su „svetima dvasia“, o šios dvi plotmės susiliečia ne tiesiogiai, bet per prasmę teikiančias formas, kuriose „objektyvuota dvasia iškyla priešais interpretatorių kaip nepašalinamas *kitoniškumas* (unverrückbares Anderssein) (Betti 1962: 12). Todėl „interpretatorius privalo hermeneutiniu keliu nueiti kūrybiškumo kelią atgaline kryptimi, atlikdamas pakartotinį mąstymą (Nach-Denken) savo paties *vidujybėje* (Innerlichkeit)“. Tai reiškia, kad interpretatorius siekdamas supratimo privalo persikelti į svetimą subjektyvumą, t. y. interiorizuoti svetimos, kitoniškos dvasios kūrybos procesą, kuriame prasmė „persikelia į svetimą subjektyvumą, skirtingą nuo originaliojo“ (Betti 1962: 13). Čia būtų galima tik konstatuoti, kad, priešingai nei Betti, kuris vis dar vartodamas F. D. E. Schleiermacherio sąvokyną ir remdamasis jo nuostatomis supratimo procese pabrėžė suprantamojo autoriaus svarbą, Gadameris akcentavo ne individualaus autoriaus sielos gelmes, bet paties „dalyko“ supratimą tame, kas buvo parašyta ar pasakyta: „Stengdamiesi suprasti tekstą mes neįsigyvename į autoriaus sielos sąrangą; jei jau kalbėtume apie įsigyvenimą, tai įsigyvename į autoriaus nuomonę. Bet tai reiškia ne ką kita kaip pripažinti dalykinę tiesą (Recht) to, ką sako kitas“ (Gadamer 1999: 28). Ir dar: „Suprasti pirmiausia reiškia sutarti dėl dalyko ir tik po to – išskirti kito nuomonę kaip nuomonę“ (*ibid*.: 32).

3) *Interpretacija kaip autoriaus intencijų rekonstrukcija.* Šis momentas logiškai kyla iš minėto antrojo, nes suprasti to, kas buvo parašyta ar pasakyta, prasmę reiškia ją dar kartą *atkurti*. Čia Betti vėl labai artimas Schleiermacheriui, kuris taip pat supratimo procese pabrėžė rekonstrukcijos svarbą. Tiesa, reikia pripažinti, kad, pasak Betti, rekonstruoti prasmę jokiu būdu nereiškia, kad minėtomis formomis besiobjektyvuojanti prasmė tiesiog siūlyte siūlosi perduodama pasyviam interpretatoriui ir reikalauja mechaninės išgavimo procedūros. Interpretatorius, siekiantis rekonstruoti prasmę, „privalo ją dar kartą pažinti (wiedererkennen) ir pakartotinai konstruoti (nachkonstruieren) savyje pasitelkdamas savo subtilią intuiciją (Fingerspitzengefühl), savo įžvalgumą, savąsias mąstymo kategorijas, savąsias naujoviškas patirtines žinias“ (Betti 1962: 20). Kita vertus, šių Betti minimų „savųjų mąstymo kategorijų“, kuriomis remiasi interpretatorius siekdamas rekonstruktyviai suprasti „svetimą dvasią“, jokiu būdu nereikėtų sutapatinti su Heideggerio minima išankstinio supratimo struktūros (išankstiniu ketinimu, išankstiniu numatymu ir išankstiniu numanymu) ar Gadamerio „išankstinio sprendimo“ (Vorurteil) sampratomis. Toks sutapatinimas būtų skubotas ir neteisingas.

Betti savo interpretacijos teorijoje gadameriškojo „išankstinio sprendimo“ svarbos nepripažino. Tačiau būtų neteisinga inkriminuoti naivumą Betti atžvilgiu ta prasme, kad jis nesuvokė Gadamerio teorinės pozicijos. Užuot kaip Gadameris teigęs, kad „išankstinis sprendimas“ yra bet kokio galimo supratimo sąlyga ir kė-

lęs klausimą, kaip supratimo procese yra įmanoma atskirti teisėtus interpretatoriaus „išankstinius sprendimus“ nuo neteisėtų, rodęs, kaip visa tai susiję su interpretatoriaus hermeneutinės situacijos įsisąmoninimu, laiko nuotoliu, klausimo ir atsakymo dialektika ir pan., Betti sąmoningai atsisakė perimti jo sąvokinį žodyną ir juo paremtą visą „filosofinės hermeneutikos“ tyrimo programą. Čia Betti matė reliatyvizmo pavojų. Savajai interpretacijos teorijai jis kėlė uždavinį – rekonstruoti objektyvią to, kas buvo parašyta ar pasakyta, prasmę. Todėl, užuot svarsčius, kaip tai darė Gadameris, apie „išankstinių sprendimų“ reabilitaciją, „istorinės paveikos sąmonę“ (Wirkungsgeschichtliche Bewußtsein), „akiračių suliejimą“, „klausimo ir atsakymo dialektiką“ ir panašiai, pasak Betti, būtina aiškiai suformuluoti griežtus loginius kanonus, kurie rekonstruojančios interpretacijos procese suprantančiajam garantuotų norimą prasmės objektyvumą.

Priešingai nei Betti, einančiam Schleiermacherio pėdomis, siekiant suprasti to, kas buvo parašyta ar pasakyta, prasmę svarbiausiu hermeneutiniu uždaviniu, pasak Gadamerio, reikėtų laikyti ne rekonstrukciją, bet integraciją: suprantantysis privalėtų kelti klausimą, kaip laike nutolusi prasmė gali būti integruota į suprantančiojo akiratį ir taip įgauti savo aktualumą suprantančiojo dabartyje[6]. Tiesa, jis niekur nesakė, kad siekį rekonstruoti reikia atmesti: palyginti su uždaviniu integruoti prasmę į suprantančiojo aktualią dabartį, jis yra tiesiog antraeilis. Ar teisinga, klausė Gadameris, supratimo uždavinį apibrėžti tik kaip pirmapradžio produktyvumo reprodukciją? Pasak jo, toks hermeneutikos apibrėžimas būtų ne mažiau absurdiškas nei praėjusio gyvenimo restitucija ir restauracija: „pirmapradžių aplinkybių antrinis atstatymas (Wiederherstellung), kaip ir kiekviena restauracija, – tai bejėgiškas sumanymas mūsų būties istoriškumo (der Geschichtlichkeit unseres Seins) atžvilgiu“ (Gadamer 1990: 172). Prasmės rekonstrukcija, palyginti su integracija, – bergždžias reikalas. Kaip neigiamą tokios bergždžios rekonstrukcijos pavyzdį Gadameris nurodė dažnai pasitaikančias prasmės integracijos neakcentuojančias praktikas, kai meno kūriniai iš muziejų sugrąžinami į jų buvusias pirmaprades vietas – tokie meno kūriniai tampa tik turistinį smalsulį patenkinančiųjų atrakcijų objektu. Klausimų, kaip jie gali būti integruoti į mūsų aktualią dabartį ir taip prasmingai nurodyti į kažką, ko mes dar nežinojome, bet jų dėka galime su(*si*)prasti, čia nekyla. Priešingai nei Gadameris, Betti savo hermeneutines teorijos uždaviniu laiko prasmės rekonstrukciją. Tam, kad rekonstruojančioje interpretacijoje būtų galima pasiekti norimą prasmės objektyvumą, būtina suformuluoti normatyvias taisykles, kurias jis pavadino interpretacijos kanonais.

Interpretacijos kanonai ir prasmės objektyvumas

Pirmasis – „objekto hermeneutinės *autonomijos* kanonas arba hermeneutinio mastelio (Maßstab) imanentiškumo kanonas“ (Beti 1962: 14). Antrasis – „visumiškumo (Totalität) ir hermeneutinio svarstymo vidinio prasminio sąryšingumo kanonas“ (Betti 1962: 15). Trečiasis – „supratimo aktualumo kanonas“ (Betti 1962: 19). Ketvirtasis – „supratimo prasmės adekvatumo arba hermeneutinio prasmės atitikimo

[6] Plačiau apie rekonstrukciją ir integraciją kaip hermeneutikos uždavinius žr.: Gadamer 1990: 169–174.

(Sinnentsprechung) (arba suderinimo) kanonas“ (Betti 1962: 53). Pirmuosius du – (1) „objekto hermeneutinės *autonomijos*“ ir (2) „hermeneutinio svarstymo vidinio prasminio sąryšingumo“ – kanonus Betti priskyrė pačiam interpretuojamam (arba suprantamam) objektui. Kitus du – (3) „supratimo aktualumo“ ir (4) „supratimo prasmės adekvatumo arba hermeneutinio prasmės atitikimo“ – kanonus jis priskyrė interpretuojančiam (arba suprantančiam) subjektui.

Toliau mums rūpės tokie klausimai: pirma, ką reiškia kiekvienas iš čia paminėtų kanonų; antra, kaip jie, būdami priskirti *interpretuojamo objekto / interpretuojančio subjekto* plotmėms, prasmės interpretavimo procese vienas su kitu gali simetriškai koreliuoti; trečia, kokių priekaištų remdamasis šiais kanonais Betti išsakė Gadamerio „filosofinės hermeneutikos“ atžvilgiu ir kaip jie gali būti atremti?

Aiškumo dėlei remsimės tokia schema:

Interpretuojamas (arba suprantamas) objektas	**Interpretuojantysis (arba suprantantysis) subjektas**
(1) *„objekto hermeneutinės autonomijos kanonas“*	**(4)** *„supratimo prasmės adekvatumo, arba hermeneutinio prasmės atitikimo kanonas“*
(2) *„hermeneutinio svarstymo vidinio prasminio sąryšingumo kanonas“*	**(3)** *„supratimo aktualumo kanonas“*

Mūsų manymu, ši schema labiausiai atliepia tuos taktinius būdus ir strateginius tikslus, kuriuos Betti siekė realizuoti savo metodologinėje hermeneutikoje. Kaip matome, interpretuojamo objekto ir interpretuojančio subjekto ryšys gali būti paremtas *kanonų (1) ir (4) simetriška koreliacija* arba *kanonų (2) ir (3) simetriška koreliacija*[7].

(1) „Objekto hermeneutinės *autonomijos* kanonas, arba hermeneutinio mastelio (Maßstab) imanentiškumo kanonas“. Aiškumo dėlei šį kanoną galėtume pavadinti *prasminio turinio autonomijos kanonu*, kuris pabrėžia interpretuojamos prasmės nepriklausomumą nuo interpretatoriaus subjektyvumo. Užduotis, kurią privalėtų sau kelti interpretatorius, čia yra negatyvi: „prasmę teikiančioje formoje“ intenduotos prasmės atžvilgiu neleisti ir drausti sau bet kokią įmanomą reliatyvizuojančią subjektyvią savivalę. Interpretatorius prasmę turėtų traktuoti kaip „kitabūtę“ (Anderssein), kaip „objektyvybę ir svetimybę“ (Betti 1962: 13). Betti šį kanoną laikė pagrindiniu ir visų svarbiausiu (Betti 1962: 35). Pasak jo, supratimas privalėtų būti nukreiptas į *mens auctoris*, t. y. autoriaus prasmės pažinimą. Todėl ir interpretatorius kaip įmanydamas turėtų šalinti savąsias projekcijas ir gerbti autoriaus intenduotos prasmės autonomiją. Bet kokį tekstą, šaltinį, liudijimą ar pan., t. y. kiekvieną „svetimos dvasios“ raišką, reikėtų suprasti taip, kaip buvo sumanyta pačios „svetimos dvasios“, atmetant interpretatoriaus (suprantančiojo) intencijas. Turint omenyje šį kanoną, ir toliau Gadamerio maniera remtis „išankstiniais sprendimais“ kaip bet kokio galimo supratimo sąlyga, pasak E. Betti, būtų klaida, dėl kurios prasmė nepageidaujamai sureliatyvinama.

Kita vertus, jo pabrėžiamas „objekto autonomijos kanonas“ yra nukreiptas ne

[7] Nors logine prasme galima konstruoti ir (1)–(3), (2)–(4) ar net sudėtingesnes (1)–(3,4), (2)–(4,3) koreliacijas, bet tai nekeičia esmės.

tik prieš „išankstinį sprendimą“, bet ir prieš gadameriškąjį *subtilitas applicandi*. Gadameris akcentavo, kad hermeneutiniame procese taikymas (*subtilitas applicandi*) yra lygiai tokia pat svarbi ir integrali sudėtinė šio proceso dalis kaip ir supratimas (*subtilitas intelligendi*) bei interpretacija (*subtilitas explicandi*) (Gadamer 1990: 313). Ir priešingai, jei interpretacijos procese mes siekiame „objekto autonomijos“, t. y. prasmės objektyvumo, tai, pasak Betti, į pritaikomumą privalėtume žiūrėti itin atsargiai ir kritiškai. Tiesa, jis pripažino, kad jurisprudencijoje teisininkui įstatymus tenka normatyviai taikyti konkrečiai veikai, panašiai kaip ir teologijoje konkrečiai gyvenimiškai situacijai dvasininkas normatyviai ir pamokomai taiko Dievo žodį. Tačiau kas tinka teisininkui, netinka teisės ar religijos istorikui. Aplikacija, pasak Betti, gali būti pateisinta tik „normatyviai orientuotai interpretacijai“, bet „istorinės interpretacijos“, kurioje turėtų būti siekiama objektyvumo, atžvilgiu aplikacija turi būti atmesta (Betti 1962: 49). Todėl analogija tarp istorinės ir normatyvios-juridinės hermeneutikos, kuria remiasi Gadameris, Betti manymu, yra neleistina klaida (Betti 1962: 48). Kitaip tariant, nors atskirais atvejais ir galima aktualizuoti prasmę ir taip aplikatyviai ją priderinti prie mūsų laiko lūkesčių ar konkrečios situacijos, tačiau reikia griežtai atskirti šią modernizuotą prasmę nuo pradinės, grynai noetiškos teksto prasmės (Grondin 2003: 212). Prieš taikant kokią nors juridinę normą arba citatą iš Biblijos konkrečiai situacijai iš pradžių būtina suprasti pradinę prasmę. Paskui – aplikacijos procese – šią sumodernintą prasmę privalu atskirti nuo pirminės teksto reikšmės. Taip Betti pabrėžė skirtį tarp pirminės, noetiškos reikšmės (Bedeutung) ir istoriškai kintančio reikšmingumo (Bedeutsamkeit). Šią skirtį reikėtų suprasti ir kaip interpretuojamojo autoriaus kūrybos (*mens auctoris*) ir subjektyvaus interpretatoriaus skirtį. Kadangi gadameriškoje aplikacijos procedūroje šios sąvokos, anot Betti, nėra skiriamos, tai dėl to iškyla grėsmė prasmės autonomijai: ji sureliatyvinama ir praranda objektyvumą. Kitaip tariant, remdamasis „reikšmės“ ir „reikšmingumo“ perskyra Betti priėjo kaltinamąją išvadą, *kad Gadameris interpretuojamojo autoriaus objektyvią reikšmę pavertė interpretuojančiojo subjektyviu ir istoriškai kintančiu reikšmingumu, atvedusiu į reliatyvizmą.*

Tam, kad būtų patenkinti *(1)* „objekto hermeneutinės *autonomijos* kanono“ reikalavimai, interpretatoriui privalu remtis *(4)* „*prasmės adekvatumo* kanonu“, kuris iš interpretatoriaus reikalauja kongenialumo. Taip ryšį tarp interpretuojamo objekto ir interpretuojančio subjekto Betti ėmėsi aiškinti remdamasis *kanonu (1) ir (4) simetriška koreliacija.*

(4) „Supratimo *prasmės adekvatumo*, arba hermeneutinio *prasmės atitikimo* (Sinnentsprechung) (arba suderinimo) kanonas“. Aiškumo dėlei šį kanoną galėtume pavadinti *prasmės kongenialaus supratimo kanonu*. Štai kaip jį apibrėžė pats Betti: „Pagal šį kanoną, interpretatorius turi pasiekti giliausio savo paties aktualaus gyvenimo suderinamumo su iš objekto kylančiu impulsu taip, kad viena ir kita (taigi vienam derant prie kito) rezonuotų dermėje“ (Betti 1962: 53–54). Negatyviąja prasme šis kanonas interpretuojamos prasmės atžvilgiu reikalauja savito intelektinio interpretatoriaus gebėjimo atsisakyti savųjų „išankstinių sprendimų“, galinčių pavojingai

iškreipti pirminę prasmę. Šiuo požiūriu jis simetriškai koreliuoja su pirmuoju „objekto autonomijos“ kanonu. Pozityviąja prasme čia interpretuojamos prasmės atžvilgiu iš interpretatoriaus reikalaujama „plataus akiračio“ (Fülle des Gesichtskreises) ir panašių gebėjimų, numatančių artimą bendrumo jausmą ir „kongenialią poziciją“ (kongeniale Einstellung) su šia pirmine prasme (Betti 1962: 53). Kitaip tariant, šis kanonas imperatyviai draudžia ir nurodo, kaip privalu elgtis interpretatoriui, kad jis nepažeistų „objekto autonomijos“ kanono jam uždėtų draudimų. Betti, iš esmės atkartodamas Schleiermacherio „psichologinės interpretacijos“ būdingus momentus, čia interpretatoriui siūlė empatiją, t. y. įsijautimą, įsigyvenimą į kūrybos autorių, svetimą dvasią. Bet ar tai įmanoma?

Šis Betti požiūris abejotinas. Todėl būtume linkę teigti: kai Betti pabrėždamas „objekto autonomijos“ svarbą teigė, jog „svetimos dvasios“ objektyvumas pasiekiamas per interpretatoriaus kongenialų įsigyvenimą į ją – *Aš įsigyvenimą į Tu, – jis tam tikru atžvilgiu „svetimai dvasiai“ ne suteikė objektyvųjį „svorį“, bet jį atėmė, ne sustiprino, bet susilpnino jos autonomiją.* Šią tezę galima išskleisti pasiremiant Gadameriu. Kalbėdamas apie prasmės supratimą tarpasmeninėje komunikacijoje jis išskyrė ir aptarė tris *Aš–Tu* koreliacijos tipus[8]. Pirmąjį jis pavadino „žmonių žinojimu“ (Menschenkenntnis) (Gadamer 1990: 364), kuriam praktinėje plotmėje būdinga tai, kad vienas iš komunikacijos partnerių tiesiog ignoruoja kito prasmines intencijas. Todėl kitas *Tu* – tai tik pirmojo gramatinio asmens manipuliavimo ir modeliavimo projekcija. Šį santykį Gadameris atmetė kaip nevedantį prie bendros prasmės, panašiai kaip atmestų ir Betti, nes jis pažeistų *Tu* autonomijos principą.

Antrąjį komunikacijos tipą Gadameris tapatino su „autoritarine rūpinimosi forma“ (autoritativen Form der Fürsorge) (Gadamer 1990: 366). Prasmės supratimo komunikatyvioje praktikoje ši forma reiškia tai, kad *Aš* (kaip interpretatorius), nors ir pripažįsta *Kito* kitybę (Betti galėtų sakyti – Andersein, Fremde Geist ir pan.), tačiau manasis *Kito* supratimas siekia tik ir tik konstatuoti skirtumą tarp *Aš* ir *Tu*, tuo tenkinasi, ir *Tu* niekaip nepaveikauja *Aš* savasties. Nors Gadameris tiesiogiai nemini, bet pasikliaujant jo teksto analize yra tikėtina, kad minėdamas „autoritarinį rūpinimąsi“ jis remiasi Heideggerio įvardytu „perimančiu rūpinimusi“ (abnehmende Fürsorge). „Rūpinimasis, – rašė Heideggeris, – gali nuo *Kito* „rūpestį“ tartum nuimti ir pastatyti save į jo vietą, jį pakeisti. [...] Tokiame rūpinimesi Kitas gali tapti priklausomas ir valdomas, nors ta valdžia bus tyli ir nuo valdomojo liks paslėpta“ (Heidegger 2001: 122). Mūsų manymu, Betti minimas kongenialus interpretatorius panašiai gali imti įsivaizduoti, kad jis įsigyvendamas, įsijausdamas į autoriaus kūrybą galįs persiimti jo rūpesčiu dėl išsakytos prasmės ir taip jį pakeisti. Negana to, dėl šio „perimančio“ arba „autoritarinio rūpinimosi“, kuris slopina *Kito* iniciatyvumą, įsigyvenusiam kongenialiam interpretatoriui gali imti atrodyti, kad jis gali tai, kas buvo parašyta ar pasakyta, suprasti geriau ir objektyviau, nei pats autorius save suprato. Gadameris tokį santykį susiejo su

[8] Plačiau apie tai žr. Gadamer H. G., 1990. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. In: Hans-Georg Gadamer. Wahrheit und Methode. – 1. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Gessamelte Werke, Bd. 1. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), p. 363–368.

„istorine sąmone“, kuri nuimdama prasminį krūvį nuo tradicijos jai pačiai to nežinant – Betti maniera – prisiima rūpestį ją rekonstruoti jos kitybėje (Anderssein, kaip pasakytų Betti) ir taip padaro ją valdomą ir priklausomą. Būtent su tokiu antruoju Gadamerio minimu *Aš–Tu* santykiu ir sutampa Betti įvardyti *(1)* „objekto autonomijos“ ir *(4)* „prasmės kongenialaus supratimo“ kanonai. Betti kongenialus interpretatorius vienu minties judesiu *pripažįsta* „svetimos dvasios“ išsakytą objektyvios prasmės išskirtinį unikalumą ir *nepakartojamumą*. Bet kitu minties judesiu *pretenduodamas į šį pripažintą nepakartojamumą jį atšaukia (paneigia) tapdamas jį pakeičiančiu ir valdančiu ponu, gebančiu suprasti objektyviau, geriau nei autorius*. Taip autoriaus arba „objekto autonomijos“ prasminis krūvis prieš Betti valią dėl „perimančio rūpinimosi“ pranyksta kaip dūmas ir persikelia į interpretatoriaus, įsijautusio į objektyvumą, sąmonės plotmę ir tampa priklausomas nuo interpretatoriaus rekonstruojančių užmojų, kuriuos, kaip žinoma, lydi metodologiniai sumanymai.

Trečiąjį *Aš–Tu* santykį, su kuriuo tapatino savo poziciją, Gadameris apibrėžė kaip „istorinės paveikos sąmonę“ (das wirkungsgeschichtliche Bewußtsein) (Gadamer 1990: 367). Iš šio santykio konteksto analizės, kurios čia detaliai neplėtosime, Betti galima papriekaištauti už jo nenorą atsižvelgti į paties interpretatoriaus situatyvumą ir laiko nuotolio produktyvumą. Tam, kad suprastų, interpretatorius neturėtų abstrahuotis nuo savęs ir nuo tos konkrečios situacijos, kurioje jis yra: „jis privalo susieti tekstą su šia situacija, jeigu jis apskritai nori suprasti“ (Gadamer 1990: 329). Laiko nuotolis sudaro sąlygas „apmirti“ neteisėtai interpretatoriaus nuomonei rūpimo „dalyko“ atžvilgiu ir šitaip ne neigia, bet teigia Betti minimą „objekto autonomiją“.

Kiti du simetriškai koreliuojantys kanonai – *(2) „hermeneutinio svarstymo vidinio prasminio sąryšingumo“ ir (4)* „supratimo aktualumo“ – numato tolesnius reikalavimus interpretacijai.

(2) „Visumiškumo (Totalität) ir hermeneutinio svarstymo vidinio prasminio sąryšingumo kanonas“ (Betti 1962: 15). Aiškumo dėlei šį kanoną galėtume pavadinti *prasminio konteksto kanonu*, kurį Betti formulavo nurodydamas sąsajas su Schleiermacherio hermeneutinio rato samprata. Šio kanono šviesoje išryškėja atskirų dalių „koreliacija ir koherencija“ su visuma, kurios sudedamosios dalys jos yra. Tai dar iš antikinės retorikos atėjusi taisyklė: visumą reikia suprasti remiantis paskirybe, o paskirybę – remiantis visuma. Interpretatorius, norėdamas suprasti „prasmę teikiančiose formose“ besiobjektyvuojančią „svetimą dvasią“, privalo imti domėn ir deramai atsižvelgti į visą bendrą kontekstą, kalbinį, socialinį, kultūrinį, kuriam ši dvasia priklauso. Šiame rato santykyje tarp visumos ir dalies Betti siūlė vadovautis principu „*sensus non est inferendus, sed efferendus*“[9] (Betti 1962: 9). Betti manymu, Gadameris jį pažeidė.

Tai reikia paaiškinti detaliau. Žinoma, kad Gadameris teigė, jog visumos ir dalies ratą, kuriuo remiasi bet koks supratimas, dar vairuoja vadinamasis „pilnaties numanymas“ (Vorgriff der Vollkommenheit). Jis reiškia savitą formalią prielaidą, kuri vairuoja bet kokį supratimą: suprantama tik tai, kas tikrai sudaro pilnutinę prasmės

[9] „Prasmę reikia ne įnešti (į tekstą), o išnešti (iš teksto).“

vienybę. O tai dar nepažeidžia *„prasminio sąryšingumo*“ kanono. Tačiau Gadameris teigė, kad „pilnaties numanymui“ būdinga ne tik minėta formali prielaida, kurią jis pervadina skaitančiojo „suponuojama imanentine prasmės visuma“: „skaitytojo supratimą taip pat nuolatos vairuoja transcendentiniai prasmės laukimai, kylantys iš pasakyto dalyko su tiesa“ (Gadamer 1990: 299). Betti padarė išvadą, kad tokiu būdu gadameriškai suprantamas interpretatorius „užgrobia tiesos monopoliją, kuri jam tampa jei ne nuosavybe, tai kontrolės instancija“ (Betti 1962: 44). Manytume, kad tai neteisinga, iš piršto laužta išvada. Minimi „transcendentiniai lūkesčiai“ nurodo ne į vieną ar kitą prasmę uždengiančias interpretuojančio projekcijas, bet į sąryšingą kontekstą, kuris Gadameriui ne mažiau svarbus nei Betti. Pasak Gadamerio, „kaip laiško adresatas supranta laiške esančią žinią ir pirmiausia mato dalykus laiško autoriaus akimis, tai yra laiko teisinga tai, ką tas rašo, [...] taip ir tradicijos perduotus tekstus suprantame remdamiesi prasmės laukimais, pasisemtais iš mūsų pačių santykio su dalyku“ (Gadamer 1999: 299). Ir dar: „Prasmės anticipacija, vairuojanti mūsų teksto supratimą, nėra subjektyvus aktas, bet apibrėžia save iš bendrumo, siejančio mus su tradicija“ (Gadamer 1999: 298). Stebėtina, kad postulavęs principą *sensus non est inferendus, sed efferendus*, Betti čia pat jį pažeidė Gadamerio teksto atžvilgiu.

(3) *„Supratimo aktualumo kanonas“.* Metodologiniu aspektu jis reikštų: pirmojo kanono, reikalaujančio interpretacijos procese siekti prasmės objektyvumo, ir antrojo kanono, reikalaujančio nepažeisti objektyvios prasmės „koherentiško“ konteksto, nereikėtų suprasti kaip siekių „atsikratyti savojo subjektyvumo“ (Betti 1962: 19). Tačiau kokiu būdu šiuos iš pirmo žvilgsnio vienas kitam prieštaraujančius siekius įmanoma įgyvendinti interpretacijos procese? Kaip tai įsivaizduoja Betti? Jis teigė, kad interpretatoriui privalu „savo vidujybėje regresyviai stebėti kūrimo procesą, jį iš vidaus rekonstruoti; svetimą mintį, praeities dalį, prisimintą išgyvenimą iš jo vidaus atgal išversti į savo paties gyvenimo aktualybę“ (Betti 1962: 19). Tai, ką jis nori šiais žodžiais pasakyti, atitiktų ankstesnius mūsų apibūdinimus, ką reiškia *interpretacija kaip „kūrybos proceso inversija ir persikėlimas į svetimą subjektyvumą“ ir interpretacija kaip autoriaus intencijų rekonstrukcija.* Turėdami galvoje tai, kas jau pasakyta, tolesniame svarstyme atskleisime dar nepaminėtus Betti ir Gadamerio pozicijų skirtumus.

Žinoma, galima klausti, kas skiria *(3)* ir *(4)* kanonus ir kas juos sieja? Skiria tai, kad trečiajame yra akcentuojamas kongenialumo, įsijautimo, o ketvirtajame – rekonstrukcijos momentai. O sieja tai, kad abu jie priskiriami ne interpretuojamam objektui, bet interpretuojančiam subjektui. Todėl interpretuojančiam subjektui čia tarsi veriasi galimybė per minėtą savąjį *(4)* kongenialų įsijautimą įsigyventi į *(1)* kūrybos autoriaus dvasią ir *(2)* nepažeidžiant koherentiško konteksto ją *(3)* objektyviai rekonstruoti. Betti pabrėžė, kad tokioje pirminės prasmės rekonstravimo praktikoje „tam, kad apgintume objektyvius interpretacijos rezultatus nuo naujausių iššūkių“, būtina griežtai „atskirti interpretaciją (Auslegung) nuo prasmės suteikimo (Sinngebung)“ (Betti 1962: 7). Ši skirtis, mūsų manymu, pagal prasmę yra identiška minėtajai „reikšmės“ (Bedeutung) ir „reikšmingumo“ (Bedeutsamkeit)

skirčiai. Tasai vienas iš „naujausių iššūkių“, su kuriuo Betti kovojo ir nuo kurio gynėsi, buvo Gadamerio požiūris: „Patį supratimą reikėtų traktuoti ne tiek kaip subjektyvumo veiklą, bet kaip įsitraukimą į tradicijos vyksmą, kuriame nuolat įsitarpina praeitis ir dabartis. Būtent šis momentas turi būti pripažintas hermeneutinėje teorijoje, kuri buvo pernelyg užvaldyta metodo“ (Gadamer 1990: 295). Prieštaraudamas Gadameriui Betti teigė: „Žinoma, kūrybinio proceso inversija interpretacijos procese reikalauja perkelti prasmę iš pradinės autoriaus perspektyvos į interpretatoriaus subjektyvumą. Tačiau tai ne „perkėlimas“ „įtarpinimo dabartyje“ prasme“ (Betti 1962: 45–46). Matome, kad Betti, baimindamasis prarasti prasmės objektyvumą, sąmoningai atsisako ją integraliai sieti su aktualia interpretatoriaus dabartimi. Kalbėdamas apie „supratimo aktualumą“ jis atsisako laike nutolusią prasmę susieti su aktualia interpretatoriaus dabartimi. Taigi jis atmeta integralumą ir apsiriboja paprasta rekonstrukcija. Žvelgiant iš Gadamerio pozicijų, šiuo požiūriu Betti hermeneutika yra nusekusi iki metodiškumo. Iš esmės supratimas, kaip pabrėžė Gadameris, yra ne tik reproduktyvus, bet ir kūrybingas, produktyvus[10] (Gadamer 1990: 301). Supratimas negali būti nei „geresnis“ ar „blogesnis“ faktinio žinojimo, pasiekto griežtomis kategorijomis, prasme. Suprantame ne „geriau“, bet vis „kitaip suprantame, jei iš viso suprantame“[11] (Gadamer 1990: 302). Tampa įmanoma kalbėti apie vieno ir to paties vis kitokį supratimą. Toks produktyvus supratimas, motyvuotas savo laiko klausimų, leidžia interpretatoriui išskirti tekstuose naujus to paties dalyko prasminius aspektus.

Minėjome, kad Betti rėmėsi „reikšmės“ (Bedeutung) ir „reikšmingumo“ (Bedeutsamkeit) perskyra, o Gadameris – „nuomonės“ (Meinung) ir „dalykiškumo“ (Sachlichkeit) perskyra. Kitaip tariant, Gadameris atkreipė dėmesį, kad supratimo procese reikia skirti ne tik interpretatoriaus – kaip teigė Betti, – bet ir paties kūrybos autoriaus intencijas kaip „nuomones“ nuo suprantamojo teksto dalykinės prasmės. „Supratimas nėra psichologinė transpozicija. Supratimo prasminis horizontas negali būti ribojamas nei to, ką autorius pradžioje turėjo omenyje, nei horizonto adresato, kuriam pradžioje tekstas buvo parašytas“ (Gadamer 1990: 398). Žinoma, kanoną, draudžiantį interpretatoriaus savivalę teksto atžvilgiu, Gadameris pripažino teisėtu. Tačiau atkreipė dėmesį, kad prasmė to, kas parašyta, dažnai peržengia autoriaus intencijas. Nuorodos į teksto autoriaus nuomonę arba į pirminį skaitytoją iš tikrųjų liudija tik paties interpretatoriaus sąmonės metodologines ir idealizuotas pretenzijas ir negali visiškai aprašyti teksto prasminio horizonto[12]. Tiesa, Betti, akcentuodamas autoriaus intencijas, nors tiesiogiai ir nemini „pirminio skaitytojo“ sąvokos, bet remdamasis Schleiermacheriu ją implikuoja. Tai, kas užfiksuota tekste, nepriklauso nei nuo autoriaus, nei nuo pirminio adresato nuomonių, bet lieka atvira naujiems prasminiams ryšiams. Normatyvios sąvokos, pavyzdžiui, autoriaus požiūrio arba pirminio skaity-

[10] „Ist Verstehen kein nur reproduktives, sondern stets auch ein produktives Verhalten.“

[11] „Es genügt zu sagen, daß man anders versteht, wenn man überhaupt versteht.“

[12] Plg. Gadamer H. G., 1999. Tekstas ir interpretacija. Vert. A. Sverdiolas. In: Hans-Georg Gadamer. *Istorija, menas, kalba*. Vilnius: ALK / Baltos lankos, p. 182.

tojo, supratimas iš tiesų reprezentuoja tik tuščią vietą, kuri kartkartėmis užpildoma vis nauju supratimu (Gadamer 1990: 399). Betti hermeneutikoje pabrėžiama objektyvi „objekto autonomija“ (kaip Bedeutung) yra nulemta nepamatuoto „nuomonės“ (autoriaus kūrybos intencijų) ir „dalyko prasmės“ sutapatinimo, o Gadameriui – atskyrimo. Tad Betti išvadą, kad Gadamerio „filosofinė hermeneutika“ paneigia objektyvią „objekto autonomiją“ ir todėl atveda prie reliatyvizmo, laikome nepagrįsta. Gadameris, kalbant Betti terminais, pripažįsta prasmės „objektyvumą“ ir numato teksto prasminio turinio autonomiją – ne tik interpretatoriaus, bet ir kūrybos autoriaus bei pirminio skaitytojo atžvilgiu.

Gadameris sureagavo į Betti pareikštą kritiką savo straipsniais „Hermeneutika ir istorizmas“ ir „Emilio Betti ir idealistinis palikimas“ (1978). Atsakydamas Betti jis tvirtino, kad „filosofinė hermeneutika“ neužsiima metodo paieška. Stengdamasi peržengti metodinį mąstymą ji siekia tik „aprašyti tai, kas yra“. „Filosofinei hermeneutikai“ rūpi ne *questo juris*, bet *questo facto*. „Deja, – apgailestaudamas rašė Gadameris, – jis orientavosi ne į naujas filosofinio mąstymo plėtotes, bet į tas fenomenologinio realizmo atmainas, kurias Edmundo Husserlio kūryboje išskaitė Maxas Scheleris ir Nicolai Hartmannas. Todėl Heideggeris jam atrodė kaip atkrytis į istorizmą, o mano paties haidegeriškų idėjų plėtotė ir ypač mano bandymas atsiriboti nuo didžios hermeneutinės ir filosofinės-istorinės vokiečių idealizmo tradicijos nuo Schleiermacherio iki Dilthey'aus jam pasirodė kaip arogantiškas sumanymas“ (Gadamer 1995: 433).

Išvados

1. Betti interpretacijos tikslas – tai autoriaus kūrybos intenduotos pirminės prasmės objektyvi rekonstrukcija. Šio tikslo vedama interpretacijos realizacija yra suprantama tik kaip autoriaus *kūrybos proceso inversija ir persikėlimas į svetimą subjektyvumą*. Metodologiniu aspektu iš čia kyla keturi kanonai, kurie draudžia galimus interpretuojančiojo išankstinius sprendimus, prasmines užmestis (lūkesčius), draudžia autoriaus pasakytos ar parašytos prasmės „įtarpinimą dabartyje“ (aplikaciją) ir taip privalo įteisinti objektyvią interpretacijos reikšmę. Remdamasis „reikšmės“ (Bedeutung) ir „reikšmingumo“ (Bedeutsamkeit) perskyra Betti priėjo kaltinamąją išvadą, kad *Gadameris interpretuojamojo autoriaus objektyvią reikšmę pavertė interpretuojančiojo subjektyviu ir istoriškai kintančiu reikšmingumu, atvedusiu į reliatyvizmą.*
2. Nesutikdamas su šiomis Betti metodologinėmis nuostatomis ir iš jų kylančiomis išvadomis Gadameris atkreipė dėmesį į tai, kad supratimo procese reikia skirti ne tik ir tik interpretatoriaus, kaip teigė Betti, bet ir paties autoriaus kūrybos intencijas kaip „nuomones“ nuo suprantamojo teksto dalykinės prasmės. Gadameris remiasi „nuomonės“ (Meinung) ir „dalykiškumo“ (Sachlichkeit) perskyra. Todėl *Betti hermeneutinis objektyvumas yra nulemtas nepamatuoto „nuomonės“ (kūrybos autoriaus intencijų) ir „dalyko prasmės“ sutapatinimo, o Gadameriui – atskyrimo*. Kitaip tariant, *Betti išvada, kad Gadamerio „filosofinė hermeneutika paneigia objektyvią „objekto au-*

tonomiją“ ir todėl veda į reliatyvizmą, yra nepagrįsta. Gadameris, kalbant Betti terminais, pripažįsta prasmės „objektyvumą“ ir numato teksto prasminio turinio autonomiją – ne tik interpretatoriaus, bet ir autoriaus kūrybos bei pirminio skaitytojo atžvilgiu.

3. Gadamerio *hermeneutinio supratimo efektas yra tas, kad jis ne subjektyviai užtemdo ar iškreipia prasmės ar tiesos objektyvumą*, kaip norėjo parodyti Betti, bet *išskleidžia ir apnuogina interpretacijos subjektyvumą – kaip teisėtą arba neteisėtą – to, kas buvo parašyta ar pasakyta, atžvilgiu*. Supratimas yra ne konstruojančio interpretatoriaus ir ne autoriaus kūrybos pirminių intencijų rekonstravimo procesas, bet to, kas buvo parašyta ar pasakyta, t. y. pačios tradicijos, (į)vykdymas (Vollzug).

LITERATŪRA

Betti, E., 1962. *Die Hermeneutik als allgemeine Methodik der Geisteswissenschaften*. Tübingen.

Heidegger, M., 2001. *Sein und Zeit*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag GmbH.

Grondin, J., 2003. *Filosofinės hermeneutikos įvadas*. Vilnius: ALK / Aidai.

Gadamer, H. G., 1990. Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. In: Hans-Georg Gadamer. *Wahrheit und Methode. – 1. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik. Gessamelte Werke*, Bd. 1. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

Gadamer, H. G., 1995. Philosophische Begegnungen: Emilio Betti. In: *Hans-Georg Gadamer – Hermeneutik im Rückblick. Gesammelte Werke*, Bd. 10. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

Gadamer, H. G., 1999. Apie supratimo ratą. Vert. A. Sverdiolas. In: Hans-Georg Gadamer. *Istorija, menas, kalba*. Vilnius: ALK / Baltos lankos.

EMILIO BETTI *VERSUS* HANS-GEORG GADAMER: THE DILEMMA OF HERMENEUTICAL UNDERSTANDING OF MEANING

Arūnas Mickevičius

S u m m a r y

The paper aims to define the terms used by Emilio Betti, explicate the basic attitudes and the essential problems of his methodical hermeneutics, and highlight fundamental differences and disagreements between Betti's "methodical hermeneutics" and Hans-Georg Gadamer's "philosophical hermeneutics". Betti came to the indictment that Gadamer turned the objective meaning of the author to subjective and historical significance which had led to relativism. The paper first argues that objective meaning of the author or the "autonomy of the object", against the will of Betti, disappears and moves to the realm of consciousness of the interpreter. When Betti claimed, emphasizing "autonomy of the object", that objectivity of the "alien spirit" is achieved through the interpreter's congeniality, he has not strengthened but weakened the autonomy of the spirit. Second, Betti is wrong in stating that Gadamer's interpreter, referring to the "anticipation of the fullness", occupies the monopoly of the truth of which he becomes the instance of ownership or control. Third, Betti is wrong in stating that Gadamer's "philosophical hermeneutics" denies the autonomy of the object, and thus leads to relativism. Gadamer's "philosophical hermeneutics" provides the autonomy of the text not only with respect to the interpreter, but also with respect to the creativity of the author and the primary reader. Fourth, the article states that the effect of Gadamer's hermeneutical understanding is that it does not subjectively distort the meaning of truth or objectivity, as Betti wanted to show, but expands and exposes the subjectivity of interpretation – as a legitimate or illegitimate – with respect to what has been written or said.

Keywords: interpretation, understanding, meaning, E. Betti's methodological hermeneutics, H.G. Gadamer's philosophical hermeneutics.

Įteikta 2012 05 15